

Mag. Jasna Vesel, Gimnazija in srednja šola Kočevje

O UČNIH STRATEGIJAH: ZAPISKI

NEKAJ RAZMISLEKOV O ZAPISKIH KOT UČNI STRATEGIJI

September je pravi čas za učiteljski razmislek o tem, kaj je učenje učenja in katere učne strategije so pomembne za srednješolce.

*»Pametni si zapišejo, neumni si zapomnijo.«
Slovenski pregovor*

Znati zapisovati pri pouku po razlagi učitelja, je ena od splošnih učnih strategij in je pogosto (ne pa vedno) prepoznavni znak učinkovitega učenja v šoli. Starši se tega zavedajo: za spodbujanje zapisovanja radi kupijo zvezke, mape in bloke vseh vrst in tipov skozi vso osnovno in srednjo šolo. Strategije zapiskov¹ so praviloma zanimiva tema tudi za dijake, še posebno na začetku vsakega šolskega leta, ko so privlačno oblikovani zvezki še čisti, dišijo po novem in vzbujajo resno upanje »da bom letos pri učenju čisto drugačen«. Odprto pa je vprašanje, kako se z razvijanjem spretnega zapisovanja pri pouku ukvarjajo srednješolski učitelji in koliko. Podatkov o tem ni, iz izkušenj (profesionalnih in osebnih) in pogovorov z učitelji pa bi lahko ocenili, da ne zelo veliko. Razlogov za to je več, najpogosteje omenjajo »časovno stisko«, nemotiviranost dijakov za učenje in lastno pomanjkanje znanja o učnih strategijah. Zelo malo najdemo napisanega o zapiskih in strategijah zapisovanja iz realne šolske (še manj pa iz srednješolske) prakse, zato je smiselno odpreti to tematiko s področja učenja učenja.

*Ali ste se kot učitelj že kdaj v strokovnih krogih pogovarjali o zapiskih kot učni strategiji?
Kako bi kot učitelj opredelili, kaj so dobri zapiski?
Ali bi lahko za sebe rekli, da znate ustvarjati dobre zapiske?
Ali vaš način poučevanja in vodenja pouka poteka tako, da so dijaki spodbujani k zapisovanju?
Ali znate poučevati tako, da bi se naučili ustvarjati dobre zapiske?*

Kaj opažamo v zvezi z obvladovanjem zapisovanja in tvorjenjem zapiskov pri srednješolcih? Za dijake ob vstopu v srednjo šolo (začetek prvega letnika) so značilna naslednja razmišljanja:

- Ne pričakujejo, da je treba veliko zapisovati po razlagi.
- Pričakujejo narekovanje.
- Ne morejo sočasno deliti pozornosti na poslušanje in pisanje.
- Splošna neurejenost učnih pripomočkov.
- Nemotiviranost za napor lastnega oblikovanja zapiskov.
- Težko kombinirajo učenje iz zapiskov in učbenikov hkrati.
- Velika odvisnost pri zapisovanju od učitelja.

Če želite v kratkem času spoznati, kako se nekdo uči, ga prosite, če vam pokaže svoje zvezke z zapiski pri pouku različnih predmetov v srednji šoli.

Iz njih lahko razberemo veliko: ali je dijakov odnos do predmeta pozitiven, kako se znajde v predelani učni snovi, kako uporablja zapiske pri učenju, kakšna je njegova koncentracija pri pouku, predvsem pa to, kako mentalno organizira številne informacije, ki jih vsako šolsko uro z veliko žlico dozirajo učitelji.

Dijaki ob koncu srednje šole kažejo že bolj diferencirana stališča in spoznanja o različnih zapisovalnih strategijah pri pouku. Nekateri postanejo v času srednje šole zelo učinkoviti pri izdelovanju zapiskov: spretni so v beleženju bistvenih idej in pomembnih podrobnosti razlage. Oblikujejo zapiske, ki so popolni, dobro pregledni in zato uporabni za učenje in ponavljanje učne snovi. Po navadi so taki dijaki učno uspešnejši in bralno bolj spretni, med njimi je več deklet kot fantov. Po razlagi znajo bolje zapisovati dijaki višjih letnikov in tisti, ki bi se lahko opredelili kot vizualni učni tipi. Nekateri maturanti pa ostanejo pri spretnosti zapisovanja na isti ravni, kot so bili ob vstopu v srednjo šolo. Očitno srednješolska izkušnja vpliva na razvoj teh učnih spretnosti.

Sistematično razvijanje učnih strategij zapiskov pri srednješolcih ni tako preprosto in hitro, kot bi si morda mislili na prvi pogled. Praviloma ni dovolj, da dijakom povemo in pokažemo, kako se ustvarjajo dobri zapiski po razlagi. Izkušnje kažejo, da imajo tako dijaki kot tudi mnogi učitelji o tej temi lastna stališča, ki pa bi jih lahko opredelili kot neke vrste »mite« o zapiskih. S tem izrazom najbolje opišemo mešanico prepričan in čustev, lastnih

¹ Kot zapiske bomo poimenovali tiste učne strategije, pri katerih dijak zapisuje informacije po razlagi učitelja pri pouku, za razliko od izpisov, pri katerih dijak izpisuje bistvene ideje iz besedila (učbenika, zvezka, interneta).

spominov in negotovosti, predvsem pa odpora do novosti in spreminjanja lastnega vedenja. Pomembno jih je poznati, saj lahko predstavljajo notranje ovire pri razumevanju in spreminjanju lastnega učnega vedenja. So pogosti izgovori, s katerimi dijaki (in včasih učitelji) zavračajo nujnost ali koristnost poznavanja strategij zapiskov. Tako pri dijakih srečamo naslednje trditve o zapiskih (miti dijakov o zapiskih):

- Zapiski niso potrebni, imam učbenik.
- Ni mogoče hkrati poslušati, misliti in zapisovati.
- To uro ne pišem zapiskov, ker prejšnjo uro nisem zapisoval.
- Grdo pišem, zato sploh ne pišem zapiskov.
- Ne pišem, ker učitelj ne zahteva od mene, da pišem.
- Zapiski so dobri, če so lepi, estetski, čisti.
- Lepi (dobri) zapiski zagotavljajo visoko oceno.
- Lahko se učim iz tujih (starih, fotokopiranih, lanskih) zapiskov itd.

Tudi pri učiteljih naletimo na nekatera prepričanja, ki delujejo podobno in se nanašajo na zapiske dijakov (miti učiteljev o zapiskih):

- Dijaki znajo delati zapiske, o tem ni treba govoriti.
- Dijakom ni treba delati zapiskov (ker imajo npr. dober učbenik).
- Zapiski so enako pomembni vsem dijakom.
- Dijaki se bodo sčasoma sami naučili delati zapiske.
- Dijakom je treba narekovati zato, da v zapiskih ni napak.
- Estetski zapiski so tudi dobri zapiski.
- Učiteljeva dolžnost je, da poskrbi za to, da imajo dijaki zapisano vso učno snov, itd.

Spoznavanje takih mitov pri dijakih in učiteljih in odkrit pogovor o teh vprašanih je dober uvod v razvijanje kompetence učenje učenja.

KAKŠNA UČNA STRATEGIJA SO ZAPISKI?

Zapiske lahko opredelimo kot splošno učno strategijo,² ki je pomembna za uspešno učenje pri skoraj vseh predmetih v srednji šoli in pozneje pri študiju. Zaradi njene splošnosti in prisotnosti v vseh vrstah in stopnjah šol bi bilo pomembno vedeti čim več o njej, o tej temi lahko odpiramo številna vprašanja:

- Kdaj se mladi naučijo ustvarjati zapiske po ustni razlagi in kako? Kdaj (v katerem razredu ali letniku) postanejo zapiski pomembni kot učna strategija in lahko vplivajo na učni uspeh?
- Ali je spretno zapisovanje še sploh pomembna strategija za: osnovnošolce, srednješolce, študente, zaposlene?

- Kdo je najbolj pomemben za razvoj strategij zapisovanja: dijak sam, učitelji ali v nekem obdobju tudi starši?
- Kako je IKT spremenila pomen zapiskov? So zapiski danes manj pomembni kot nekoč? Ni več treba imeti spretnosti zapisovanja po razlagi, saj »je vse na internetu«? Se zaradi vseprisotnosti IKT pojavljajo novi načini oblikovanja zapiskov?

Klasifikacija učnih strategij (Wild, 2000)

1. Kognitivne strategije (primarne strategije – obdelava informacij)

- strategije organiziranja informacij ali učne vsebine – organizacijske strategije
- strategije pomnjenja, ohranjanja in najdenja informacij – strategije zapomnitve
- strategije za poglobljanje znanja (konstruiranje, integracija, transfer znanja) – elaboracijske strategije
- strategije kritičnega mišljenja
- strategije ustvarjalnega mišljenja

2. Metakognitivne strategije (kontrolne strategije – spremljanje učenja)

- strategije za načrtovanje učenja (kje se učiti, kdaj, kaj in kako)
- strategije spremljanja in nadzora učenja (ustreznost in kakovost učenja, doseganje kriterijev znanja)
- strategije usmerjanja učenja (prepoznavanje težav, analiza napak)

3. Strategije uravnavanja pogojev za učenje (podporne strategije – spodbujanje učenja)

- notranji pogoji učenja
 - motivacija za učenje (razvijanje notranje motivacije, vzdrževanje napora, ohranjanje samozaupanja, pozitivna stališča, jasnost ciljev, iskanje smiselnosti)
 - uravnavanje pozornosti in koncentracije
 - učinkovita izraba časa
 - uravnavanje čustev med učenjem
- zunanji pogoji učenja
 - priprava ustreznega učnega okolja
 - poznavanje zahtev učitelja
 - obvladovanje različnih načinov preverjanja znanja
 - učenje z vrstniki ali drugimi ljudmi
 - iskanje podpore in pomoči pri drugih ljudeh

² Za razliko od specifičnih učnih strategij, ki so tipične predvsem za posamezni predmet. Primer učno specifične strategije je lahko lastnega slovarčka novih besed pri učenju tujih jezikov.

Učnih strategij³ je veliko in zaradi lažje preglednosti je koristno poznati vsaj nekatere klasifikacije učnih strategij (Marentič Požarnik, 2000; Pečjak, Gradišar, 2002). Na konceptu samoregulacije učenja (Peklaj, 2000) temelji klasifikacija učnih strategij, ki jo predstavlja nemški pedagoški psiholog Wild, ima pa za razumevanje koncepta kompetence učenje učenja precejšnjo uporabno vrednost (Wild, 2000; Vesel, 2010).

Zapiski po razlagi učitelja pri pouku so po tej klasifikaciji **kognitivna učna strategija**, ki sodi v podskupino **organizacijskih strategij** (njihov cilj je doseganje dobre organiziranosti v velikem številu informacij, kar olajšuje razumevanje), lahko pa bi jo uvrstili tudi med **strategije za zapomnitev** (memoriranje), saj informacije v zapiskih praviloma zapisujemo poenostavljeno, shematizirano in pregledno zato, da bi zmanjšali obremenitev spomina. Srednješolci, ki se ne naučijo ustvarjati zapiskov pri različnih predmetih (in načinih poučevanja učiteljev), pogosto kažejo večje težave v splošni urejenosti in organiziranosti lastnega učenja.

Razvita spretnost ustvarjanja zapiskov in njihova uporaba pri učenju ima številne pozitivne učinke v šoli. Med drugim omogoča:

1. Aktivno procesiranje informacij

1. Razvijanje občutka za poslušanje.
2. Prepoznavanje bistvenih idej in razumevanje organizacije učne snovi.
3. Spodbuja učenca k aktivni udeležbi v pouku namesto pasivnega poslušanja in sanjarjenja.
4. Spodbuja iskanje in luščenje pomembnih informacij in sintetiziranje informacij v lasten zapis, kar je začetek učenja.

2. Boljšo zapomnitev (memoriranje)

5. Olajšuje ohranjanje pozornosti na razlago, kar povečuje zapomnitev in razumevanje.
6. Zapiski postanejo učni pripomoček (zabeležena informacija, zunanji spomin, »dodatni trdi disk«) za ponavljanje in utrjevanje učne snovi.
7. Podpirajo dolgotrajnejšo zapomnitev učnih vsebin.

3. Bolj učinkovito izkazovanje znanja

8. Zapisovanje pomembnih dejstev in učiteljevih poudarkov ter perspektiv.
9. Omogočajo predvidevanje znanja, ki ga bo potrebno pokazati, itd.

Podrobnejši vpogled v proces nastajanja zapiskov po razlagi pokaže, da gre v psihološkem smislu za kompleksno in zahtevno mentalno procesiranje, ki ga v grobem lahko razdelimo v tri časovno zaporedna dogajanja:

Če daljši čas spremljamo strategije zapisovanja, lahko opazimo, da imajo nekateri srednješolci z ustvarjanjem zapiskov po razlagi učitelja resne težave v procesiranju informacij, ki ne izvirajo iz pomanjkanja izkušenj, spretnosti ali motivacije. Navajamo nekatere najpogostejše težave, na katere je bi morali biti pozorni v šoli:

- neberljiva pisava, neravna linija pisanja;
- ne zapomni si slišane informacije; počasi prepisuje ali zapisuje;
- težko se odloča, kaj naj zapiše; v fazi načrtovanja pisanja, se ne znajde; ne najde glavnih idej, ki jih je treba zapisati;
- težko povezuje stavke in odstavke v smiseln zapis;
- premalo kontrolira končni izdelek; ne nadzoruje lastnega pisanja; premalo pozornosti posveča obliki izdelka; ima veliko pravopisnih napak itd.

a) Strategije pred zapisovanjem.

- Usmerjanje pozornosti.
- Aktiviranje predznanja.
- Priprava na zapisovanje.

b) Strategije med zapisovanjem

- Uravnavanje pozornosti in poslušanje.
- Luščenje ključnih besed in bistvenih točk vsebine poteka, če med poslušanjem razlage lahko določamo (»slišimo«):
 - vsebinske ključne besede – nanašajo se na učno vsebino: pojmi, poimenovanja, ideje, zakonitosti, faze, komponente, obdobja itd.,
 - usmerjevalne ključne besede – so besede, s katerimi učitelj usmerja pozornost dijakov: predvsem pa, naslednji, prednosti, pomankljivosti, razlike, vzroki itd.,
 - akcijske ključne besede – z njimi učitelj določa aktivnost dijaka: izpišite, obrnite, izdelajte, izračunajte, v paru poiščite itd.

c) Strategije po zapisovanju

- Naknadno organiziranje in dopolnjevanje zapiskov.
- Reorganiziranje zapiskov na novo.
- Uporaba zapiskov za ponavljanje (branje kot pasivno ponavljanje, priklic in zastavljanje vprašanj kot aktivno ponavljanje).
- Priprava izpiskov: močno krajšanje in luščenje najbolj bistvenih pojmov, ki olajšajo izgrajevanje kognitivnih shem na posameznem področju.

³ Vedno znova je smiselno pojasniti razlikovanje dveh terminov: strategije poučevanja in učne strategije (strategije samostojnega učenja). Strategije poučevanja zavestno in s profesionalnim poznavanjem uporablja učitelj, ki poučuje v razredu. Učne strategije pa hoteno in zavestno uporablja dijak, kadar se samostojno uči (npr. popoldne doma ali pa skozi daljše časovno obdobje). Oba termina se pogosto mešata tako v slovenščini kot tudi v angleščini (npr. learning strategies), kar lahko povzroča resne zaplete v razumevanju konteksta učenje učenja. V zadnjih štirih letih, ko se v Sloveniji veliko več govori o učenju učenja, je teh zapletov manj.

Načini zapisovanja srednješolcev po razlagi učitelja so lahko različni. Navajamo kratek pregled nekaterih najpogosteje uporabljenih zapisovalnih strategij.

1. Vodeni zapiski. So oblika delovnega lista, ki ga pripravi učitelj tako, da je večina besedila že napisanega, namensko pa je puščen prazen prostor za posamezne podatke, besede, dele povedi ipd., ki jih dijak vpisuje, medtem ko posluša razlago.

2. Linearni zapiski. Dijak poskuša zapisati cele povedi, linearno v vrsticah, praviloma v čim bolj izvorni obliki. Oblikuje naslove in zapise v odstavkih, druge strukture v zapisu ni zaslediti. Taka zapisovalna strategija je značilna za nižje razrede osnovne šole, občasno pri zahtevnih delih snovi tudi v višjih razredih osnovne šole, idealno za njeno rabo je učiteljevo narekovanje. V srednji šoli se narekovanje pojavlja zelo redko, hitrost učiteljeve razlage se poveča, zato so srednješolci prisiljeni skrajševati slišane povedi, zapisovati samo bistvene poudarke, ključne besede, poimenovanja ipd. Redko je prisotno lastno povzemanje slišanega. Pri določanju pomembnosti informacije dijakom veliko pomeni tabelska slika.

Bistvo učenja je iskanje odgovorov na lastna vprašanja.

3. Linearni hierarhični zapiski. So podobni prejšnjim, zapis je linearen, vendar je opazna hierarhična zgradba učne snovi, ki jo dijak določa sam z določanjem podnaslovov, oštevilčenji, označevanji, alinejami ali z drugimi načini razvrščanja podatkov. Kažejo večjo spretnost poslušanja (dobra koncentracija, hitro izbiranje ključnih besed – vsebinskih in akcijskih) in zapisovanja (velik besedni zaklad, lahko že povzema slišane ideje z lastnimi besedami). Zmore učinkoviti deliti pozornost med poslušanje in zapisovanje. Jasna tabelska slika je pomembna, tudi hitrost učiteljevega govora ne sme biti prevelika. So **najpogostejša oblika zapisovanja v srednji šoli**, ki pa zahteva postopno pridobivanje spretnosti v smislu večšine. Dijaki jih zmorejo oblikovati v višjih letnikih srednje šole.

Vprašanja za razmislek

Ali so vam v osnovni in srednji šoli še narekovali učno snov?

Ali vi sami kdaj pri pouku dijakom narekujete zapis učne snovi?

Ali vi kot učitelj zahtevate, da imajo dijaki zvezek in da zapisujejo med poukom?

Ali učitelj sploh sme zahtevati, da dijak med zapisuje po razlagi?

4. Zapiski v dveh kolonah. Pri nas je malo znana strategija zapisovanja, čeprav ne zahteva posebnega dodatnega napora ali znanja. Od linearnih hierarhičnih zapiskov se loči po tem, da je list v zvezku razdeljen (s črto ali s preprostim pregibom lista) na dva različno široka stolpca. Desni stolpec zajema 2/3 širine: v ta prostor dijak piše po razlagi, na svoj običajni način. Levi stolpec zajema 1/3 širine: v ta prostor ne piše med razlago, ampak pozneje, ko se uči (strategija po zapisovanju), in sicer:

- s svojimi besedami povzema bistvene ideje zapisov v desnem stolpcu;
- zapiše vprašanja o snovi (kar dijaki ne naredijo avtomatično; šele če znajo zastaviti vprašanje in nanj odgovoriti, postane njihovo učenje miselno aktivno);
- zapiše ključne pojme, poimenovanja.

Taka oblika zapisovanja po razlagi spodbuja bolj aktivno ponavljanje učne snovi. Vprašanje, kakšna so dobra, ključna vprašanja, ki si jih lahko zastavijo, nas pelje do nove skupine učnih strategij – elaboracijske strategije.

5. Cornellovi zapiski. Podobni so zapiskom v dveh kolonah, vendar imajo na dnu strani široko prazno vrstico, v kateri dijak povzame s svojimi besedami vse, kar je bistvenega na celi strani zapiskov.

6. Miselni vzorci. Njihova oblika in način zapisovanja sta dovolj znana že osnovnošolcem, pa tudi vsem učiteljem. Kot strategija zapisovanja jih v srednji šoli redko srečamo, čeprav jih nekateri viri priporočajo tudi kot zapisovalno strategijo. Dober miselni vzorec iz neke učne snovi lahko ustvari dijak šele potem, ko ima že neko predstavo o učni snovi. Miselni vzorci so sicer odlična učna elaboracijska strategija, ki omogoča povezovanje novega znanja s predznanjem, omogočajo dobro zapomnitev, saj uporabljajo tudi vizualni spomin.

Vodenje diskusije z dijaki o njihovih izkušnjah z zapiski

Pri katerem predmetu imate po vašem mnenju najboljše zapiske? Zakaj?

Pri katerem predmetu imate najslabše zapiske? Zakaj?

Ali se strinjate s trditvijo: »Brez veze je zapisovati v šoli, saj imam učbenik.«

Ali se strinjate s trditvijo: »Brez veze je zapisovati v šoli, saj lahko fotokopiram zapiske sošolcev.«

Ali ste se kdaj s kom pogovarjali o tem, kako se »dela« dobre zapiske v šoli?

Kaj je po vašem mnenju najpomembnejše pri ustvarjanju dobrih zapiskov?

Katere spretnosti imajo dijaki, ki imajo dobre zapiske?

Kako so te spretnosti razvili? Kako bi vi lahko razvili iste spretnosti?

Kakšne načine zapisovanja po razlagi učitelja uporabljate?

Kaj naredite s fotokopijami, ki vam jih dajejo učitelji pri pouku (vaje, primeri, besedila)?

Kako povezuje učenje iz učbenika z učenjem iz zvezka, iz zapiskov?

Ali se spleta prepisovati zapiske še enkrat doma?

Ali je bolje uporabljati pisane ali tiskane črke za pisanje zapiskov v šoli?

Ali se strinjate s trditvijo: »Če pozabim zvezek doma, tisto uro nič ne pišem, ker bom tako in tako doma prepisala od sošolke.«

7. Učne kartice. Kot zapisovalna strategija se ne pojavljajo, saj je njihova priprava namenjena predvsem zapomnitvi (za večkratno ponavljanje). Dijak lahko izbere informacije iste vrste in jih uredi v obliki učnih kartic (npr. formule pri matematiki, fiziki, kemiji; nepravilne slovnične oblike pri jezikih; pomembne osebnosti nekega obdobja pri zgodovini ipd.). Je premalo znana in premalo uporabljena učna strategija, ki bi mnogim srednješolcem pomagala pri razumevanju, da je pomnjenje velikega števila pomembnih informacij temelj dobro utrjenega znanja.

8. Digitalizirani zapiski. Uporaba računalnika namesto zvezka za zapis učiteljeve razlage je v srednji šoli redka, čeprav se že pojavljajo take učne situacije. Srečamo lahko srednješolce, ki svoje zapiske doma pretipkajo, uredijo, dopišejo in si jih nato natisnejo za učenje. Včasih uporabljajo tuje digitalne zapiske (z dijaške ali študentske spletne strani), powerpoint prezentacije učiteljev, internetne zapise itd. O vlogi IKT, ki dopolnjuje ali nadomešča »stare, z roko pisane zapiske« pri srednješolcih, pa vemo pravzaprav malo.

KAKO PRI DIJAKIH ODPIRATI TEMO O ZAPISKIH KOT UČNI STRATEGIJI

Predvsem se dobro odzivajo na delavnice, v katerih gre za preplet kratkih razlag, pojasnil in primerov, diskusij in aktivne udeležbe v različnih aktivnostih.

Ena od uvodnih aktivnosti je lahko delavnica z dijaki, v kateri se z njimi pogovarjamo o njihovih dosedanjih izkušnjah z zapisovanjem po razlagi učitelja.

Vprašanja si pripravimo vnaprej, saj tako preprečimo, da bi »iz pogovora z dijaki zašli v pridiganje dijakom«, kar se pri temah učenje učenja lahko zgodi zelo hitro. Cilj

diskusije je, da dijaki razmišljajo o sebi in svojem učenju, o tem, kdaj zapišejo in kako, kaj jim pri tem pomaga in kaj jih ovira. Vodenje diskusije je uspešno, če se ustvari skupinsko ozračje, v katerem se dijaki med samo poslušajo, v katerem je mogoče peljati niti skupnega razmišljanja v konstruktivno razreševanje dilem in v katerem je v ozadju vrednota »učiti se, da bi znal«. Da pripeljemo diskusijo do te točke, pa je potrebno imeti dovolj dobro poznavanje področja učenje učenja in učne strategije.

Ena od pomembnih tem v zvezi z zapiski je vprašanje, kaj je značilno za dobre zapiske. Po katerih kriterijih lahko presodimo, ali so neki zapiski dobri ali slabi?⁴ To vprašanje pogosto zastavijo dijaki, kadar se o zapiskih pogovarjamo v šoli. Pričakujejo jasne in enoznačne odgovore, ki pa jih lahko posredujemo samo, če smo sami premislili to vprašanje. V strokovnih virih o učnih strategijah o tem ne najdemo veliko. Nemogoče je enako presojati zapiske pri pouku matematike in slovenščine ali nemščine, saj so narava učnih vsebin, potek pouka in način poučevanja zelo različni. Pa vendar ... za srednješolsko rabo lahko z zdravorazumsko presojo (in ohranjeno mero samokritičnosti) izberemo vsaj nekatere značilnosti zapiskov, ki so praviloma pomembne, kot so preglednost, berljivost, razumljivost zapisov, organiziranost zapisa ipd.

Namesto običajnega pogovora lahko z dijaki izpeljemo zanimivo in dinamično delavnico, v kateri drug drugemu ocenjujejo zapiske v zvezkih, kot podporo pri ocenjevanju pa jim ponudimo delovni list z že izdelano ocenjevalno lestvico. Pripravimo primeren uvod in damo navodila za smiselno presojo zapiskov. Bistvo take delavnice seveda ni v ocenjevanju in točkah, pač pa v vzbujanju interesa dijakov za vprašanja učinkovitega ustvarjanja zapiskov, njihove uporabe za učenje, razvijanje učnih spretnosti in uporabo različnih zapisovalnih strategij. Že med ocenjevanjem ugotavljajo, da so razlike med dijaki v kakovosti zapiskov zelo velike, lahko se jim bo zdel kateri od kriterijev neuporaben, morda bodo predlagali še kaj novega. Presodijo lahko, ali so njihovi zapiski podpovprečni, povprečni ali nadpovprečni, delavnico lahko sklenemo s skupno diskusijo o tem, kako lahko izboljšajo svoje zapiske, kaj jo se o tem naučili od sošolcev: tema »zapiski in jaz« se jih bo tako dotaknila.

Pripravimo lahko tudi drugačne delavnice, kjer dijakom pojasnimo in prikažemo nov način zapisovanja, npr. strategijo zapiskov v dveh kolonah, učne kartice, lahko raziščemo, kako uporabljajo digitalizirane zapiske itd.

Zapiski kot učna strategija (ali skupina zapisovalnih strategij) so del šolskega vsakdanjika in zanimivo področje organizacijskih učnih strategij, ki je hkrati vsem stalno pred očmi, kljub temu pa še vedno žal marginalna tema v šoli. Ponujajo različne možnosti za razvijanje organizacijskih kognitivnih strategij, ki bi imele lahko skupni moto v slovenskem pregovoru Pametni si zapišejo, neumni si zapomnijo.

⁴ Obe vprašanji sta lahko izhodišče za delavnico za srednješolce, ki jo lahko izvedemo v razredu.

Primer delovnega lista za delavnico: Značilnosti dobrih zapiskov

ALI ZNAM ZAPISOVATI PO RAZLAGI UČITELJEV?	
Značilnosti dobrih zapiskov so ...	Ocena zapiskov ...
1. Zapiski so urejeni: imajo vse zapise, ni manjkajoče snovi, dodatna gradiva so nalepljena na ustrezno mesto.	1 2 3 4 5
2. Zapiski so čitljivi, pregledni in jasni, tako da bi jih lahko razumela tudi druga oseba (in ne samo dijak/-inja sam/-a).	1 2 3 4 5
3. Zapiski so slovnično pravilno zapisani (npr. upoštevajo veliko začetnico, ločila, narekovaje itd.).	1 2 3 4 5
4. Dijak/-inja uporablja različne barve, s katerimi so poudarjeni pomembne ideje ali pojmi.	1 2 3 4 5
5. Zapiski so bili naknadno, npr. po pouku ali doma, dodatno urejeni in dopolnjevani (npr. če med poukom ni vsega zapisal/-a).	1 2 3 4 5
6. Nove misli so zapisane v nove vrstice ali odstavke.	1 2 3 4 5
7. Zapiski imajo dobro vidne naslove in podnaslove.	1 2 3 4 5
8. Pomembni pojmi, glavne misli ali definicije so dobro vidni (odebeljeni, podčrtani, barvno zapisani itd.).	1 2 3 4 5
9. Dijak/-inja uporablja oštevilčenje tako, da so zapiski preglednejši in sistematično urejeni.	1 2 3 4 5
10. Zapiski ponekod vsebujejo sezname novih pojmov ali strokovnih izrazov.	1 2 3 4 5
11. Zapiski ponekod vsebujejo smiselne okrajšave besed, ki so znane in se pogosto ponavljajo pri posameznem predmetu (npr. zg. kot okrajšava za zgodovina).	1 2 3 4 5
12. Zapiski imajo dovolj puščenega praznega prostora za naknadno dopisovanje.	1 2 3 4 5
13. Iz zapiskov je razvidno, da jih je dijak/-inja uporabljal/-a za učenje (naknadni zapisi, opombe, vprašanja, lepljenje gradiv, opombe itd.).	1 2 3 4 5
	VSOTA TOČK

Točke – kakovost zapiskov ...	Glavne slabosti ... prednosti	Kako lahko izboljšam svoje zapiske?
13–22 podpovprečna		
23–44 povprečna		
45–65 nadpovprečna		
Pregledal in ocenil zapiske: _____ Datum: _____		

VIRI

- Marentič Požarnik, B. (2000). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Pečjak, S., Gradišar, A. (2002) Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Peklaj, C. (2000). Samoregulativni mehanizmi pri učenju. *Sodobna pedagogika*, 3, 136–149.
- Vesel, J. (2010). Učenje učenja kot razvijanje učnih strategij. V: Medpredmetne in kurikularne povezave. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Wild, K. P. (2000). *Lernstrategien im Studium*. Regensburg: Waxmann.
- The Cornell System. Effective and Efficient Note Taking. Mindtools. 10. 9. 2012. http://www.mindtools.com/pages/article/newISS_98.htm.

POVZETEK

V prispevku je obravnavana ena od najbolj pogosto uporabljenih organizacijskih učnih strategij – oblikovanje zapiskov (med poukom, po razlagi učitelja). O tej učni strategiji (in spretnosti) se v strokovnih virih piše zelo malo, čeprav gre za pomembno večino kompetence učenje učenja. V srednješolski praksi srečujemo mite o zapiskih pri dijakih in učiteljih. Predstavljajo psihološko kompleksno zmožnost, ki vključuje vprašanja pozornosti, ločevanja bistvenih informacij od manj bistvenih ter hitrosti procesiranja in organiziranja verbalnih informacij. Poudarjena je vloga učitelja, ki lahko razvoj te učne spretnosti spodbudi, predlagane so tri preverjene delavnice o zapiskih, ki jih lahko izpeljejo v razredu.

ABSTRACT

In this article one of the most frequently applied organisational learning strategies is presented, namely taking notes (during lessons, following teacher's presentation). There is very little relevant literature about this learning strategy although we refer to an important skill within the learning to learn competence. We often come across myths on students' and teachers' notes in our secondary school practice. They represent a psychological complex ability that includes the issues of attentiveness, selecting essential from less essential information, and the speed of processing and organising verbal information. The teachers' role is emphasized as they can enhance the development of this learning skill. Finally, three verified workshops about notes, which can be used in the classroom, are suggested.